

УДК 330.338.5

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Палка І.М., к.е.н.

Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій

У статті аналізуються методи обліку та управління витратами. Охарактеризовано підходи до управління витратами, які використовуються у вітчизняній та закордонній практиці. Розроблено пропозиції щодо покращення системи управління витратами на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: витрати, калькулювання, прибуток, облік витрат, собівартість, управління витратами.

In the article the methods of accounting and expense management are analyzed. The approaches to expense management, which are used in domestic and foreign practice, are characterized. **Suggestions for improving system of expense management at domestic enterprises are elaborated.**

Key words: expenses, calculation, profit, cost accounting, cost price, expense management.

Актуальність проблеми. В умовах ринкової економіки основним у діяльності кожного підприємства є отримання максимального прибутку. Всі інші цілі підпорядковані цьому завданню, оскільки прибуток слугує основою та джерелом коштів для подальшого росту інших показників. Це в свою чергу дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств.

Відповідно, необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств змушує підприємців та менеджерів до пошуку ефективних методів управління господарською діяльністю. Тому в сучасних умовах господарювання особливого значення набувають проблеми формування та управління витратами як однієї із складових комплексної системи менеджменту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження проблем управління витратами підприємницьких структур, їх мети, місця та складових набуває все більшого значення в сучасних умовах господарювання. Ці

© Палка І.М., 2012

питання розглядають у своїх працях такі вітчизняні учені як: В. Панасюк, Г. Партин, Л. Нападовська, А. Турило, Л. Чижевська, А. Череп. Зокрема, А. Череп у монографії «Управління витратами суб'єктів господарювання» (Ч. I.) – розглядає питання сутності та класифікації витрат [8]. Г.О. Партин у монографії «Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій» – розглядає економічну сутність та класифікацію витрат і їх чинників [5]. Помітними є й публікації інших авторів, які розглядають проблему управління витратами підприємства. Зокрема, Давидович І.Є. виділяє предмет управління витратами в окрему дисципліну [2], Градов А.П. зазначав, що управління витратами – це складний динамічний процес, що охоплює управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства [1].

Водночас дослідження науковців не містять єдиного трактування сутності поняття управління витратами, ними чітко не визначено основних завдань управління витратами, не сформовано системного підходу до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища.

Розмір витрат є основним чинником для оцінювання ефективності діяльності підприємства, а також значно впливає на формування фінансового результату підприємства. Через це управління витратами потребує детального вивчення та удосконалення.

Метою роботи є розробка, на основі порівняння вітчизняних та закордонних методів управління витратами, методологічних положень та практичних рекомендацій щодо можливих шляхів зниження витрат на підприємствах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління витратами як сфера наукових і практичних інтересів започаткувало свій розвиток з виникненням теорії витрат, яка з'явилася у другій половині XIX ст. Її розробниками були найбільш розвинуті на той час в економічному відношенні країни (Англія, Німеччина, США). З отриманням незалежності в Україні питанням формування витрат підприємства і організації не надавали належної уваги. Це привело до втрати напрацювань у цій сфері, які були започатковані в попередні роки. На сучасному етапі в Україні практично ще не існує єдиного цілісного процесу управління витратами,

який визначає політику підприємств та організацій, немає також чіткої системи управління процесом зниження собівартості.

Слід зазначити, що за останні роки вітчизняна наука і практика управління витратами дещо просунулась вперед, використовуючи досвід економічно розвинутих країн з ринковою економікою.

Проте, практика управління витратами в Україні вимагає значного поліпшення. Це пов'язано, перш за все, з необхідністю подальшого зниження як виробничої собівартості, так і витрат періоду. Одним із можливих варіантів удосконалення управління витратами є вивчення закордонного досвіду та використання окремих його елементів вітчизняними товаровиробниками.

Зокрема, значний вплив на управління витратами мають системи і методи обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості, які використовуються закордоном.

Найбільшого поширення набули традиційні для зарубіжжя системи калькулювання на базі повних затрат і на базі змінних затрат. Так загальновідомо, що компанії багатьох розвинутих країн ведуть облік та управління на основі калькулювання повних витрат. При цьому компанії, що використовують систему калькулювання змінних витрат, застосовують різний підхід до постійних виробничих витрат.

Недивлячись на це, за останні роки акцент зміщується в сторону застосування калькулювання на основі діяльності. Зокрема, загроза зниження прибутку і втрати впливу на традиційних ринках збуту змусила керівництво багатьох компаній переглянути принципи управління витратами, щоб скоротити час виробництва, поліпшити якість продукції та знизити непродуктивні витрати. Тому, необхідність посилення контролю за витратами на всіх стадіях життєвого циклу призвели до виникнення калькулювання на основі діяльності. Цей підхід орієнтований на скорочення тривалості процесу виробництва.

Поряд з цим значна увага надається використанню таких методів обліку та управління витратами як «стандарт-кост» і «директ-костинг».

«Стандарт-кост» відноситься до одного з найбільш поширених закордоном методів управлінського обліку, методів управління виробничими затратами. Засновником цієї системи був Ф.Тейлор, який обґрунтував

метод нормативного визначення затрат. Дж. Чартер Гаррісон у 1911 р. розробив і впровадив діючу систему «стандарт-кост». Вона й стала прототипом вітчизняної системи обліку під назвою усім відомого нормативного методу [2].

Основною ідеєю методу «стандарт-кост» є розробка норм, до яких підприємство повинно прагнути. Найголовніше в цій системі – визначення ще до початку виробничого процесу стандартних витрат і здійснення суворого контролю за їх дотриманням зі сторони відповідальних осіб. Характерною особливістю цієї системи є не документальне виявлення відхилень від норм в процесі витрачання засобів, а відображення відхилень в бухгалтерських записах на спеціальних рахунках. Перед відповідальними працівниками ставиться завдання не документувати, а не допускати і своєчасно усувати відхилення, що виникають.

Недоліком даного методу є те, що постійні і змінні затрати не відокремлюються, а тому для прийняття більшості рішень і, зокрема, впливу вказаних затрат на прибуток, виникає потреба у додаткових розрахунках, це по-перше, а, по-друге, сучасні складні ринкові умови суттєво впливають на коливання обсягу виробництва і реалізації продукції та сприяють збільшенню питомої ваги постійних затрат у їх загальному обсязі, що істотно відображається на коливаннях собівартості продукції та прибутку.

Не дивлячись на ці недоліки, керівники підприємств можуть використовувати систему «стандарт-кост» як потужний інструмент контролю за витратами виробництва і калькулювання собівартості продукції, управління, планування з метою отримання максимального прибутку.

Поряд із системою «стандарт-кост» в управлінні витратами відома й система «директ-костинг». Характерною ознакою цієї системи є поділ усіх витрат на дві основні групи: змінні, тобто ті, які залежать від обсягу виробництва і зростають у зв'язку із збільшенням випуску продукції і постійні (умовно-постійні), які не залежать від обсягу виробництва і практично завжди залишаються на одному і тому ж рівні. Важливою перевагою методу «директ-костинг» є оперативність отримання даних, що характеризують невеликий період господарської діяльності.

Слід також виділити і такий метод як «система своєчасного вироб-

ництва і управління вартістю». Вона не відноситься до усіх або майже усіх витрат, а стосується лише одного з найбільш важливих видів затрат – матеріальних. Система своєчасного виробництва взаємодіє на характер обліку затрат на виробництво продукції. В умовах застосування цієї системи частина непрямих затрат переходить до розряду прямих. Така трансформація знижує частоту використання носіїв різнорідних затрат для розподілу їх між видами продукції, тим самим збільшуючи точність калькуляції затрат. Система своєчасного виробництва дозволяє спростити процедури виробничого обліку. Таке спрощення перетворює його в систему управління вартістю, яка використовується для забезпечення потреб керівництва у прийнятті більш грамотних рішень щодо виду, ціни, шляхів збуту і складу продукції, сприяючи подальшому вдосконаленню господарської діяльності.

Висновки. Від величини витрат залежить прибутковість підприємства, тому ефективне управління витратами, яке передбачає мінімізацію їхньої загальної величини є надзвичайно важливим. Систему управління витратами потрібно впроваджувати на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених завдань.

Будь-яке підприємство повинно використовувати такий механізм формування витрат виробництва, який дасть змогу отримати повну інформацію про витрати на виготовлення продукції. Саме така інформація є гарантом успіху підприємства в конкурентному середовищі. Вчасне реагування на відхилення витрат від нормативних значень дасть змогу попередити зростання витрат виробництва, що прямопропорційно впливають на собівартість продукції і прибуток підприємства.

Перспективним напрямом подальших досліджень є побудова на основі використання вітчизняного досвіду та напрацювань зарубіжних науковців і практиків ефективною системи управління, розроблення чіткої системи управління процесом зниження собівартості, пошуків шляхів удосконалення окремих функцій управління для досягнення найкращих результатів діяльності.

Адже набагато краще попередити можливі непродуктивні витрати і втрати, аніж їх ліквідувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Градов А.П. Управленческий и производственный учет / А.П. Градов. – М. : Изд-во ЮНИТИ, 2003. – 346 с.
2. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є. Давидович. – К. : ЦУЛ, 2008. – 320с.
3. Ільченко Л. Б. Управлінський облік в системі управління підприємством // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 202–212.
4. Панасюк В. М. Витрати виробництва: управлінський аспект. / В. М. Панасюк. – Тернопіль : Астон, 2005. – 288с.
5. Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: Монографія. / Г. О. Партин. – К. : УБС НБУ, 2008. – 219с.
6. Управління витратами підприємства: Навч. посібник. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.
7. Управління затратами підприємства: Монографія. / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлапюнов, Г. А. Макухін. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.
8. Череп А. В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч.І: Монографія. / А. В. Череп. – 2-ге вид., стереотип. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368с.
9. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч.ІІ: Монографія. / А.В. Череп. – 2-вид. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 360с.